

2. หน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์

หน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ครัวเรือน ได้แก่ ครัวเรือนเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านโคกกลาง และระดับชุมชน ได้แก่ หมู่บ้านโคกกลาง ตำบลโนนสัง อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู

3. ผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ได้จำแนกผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ผู้ให้ข้อมูลระดับครัวเรือน จำนวน 20 ราย และผู้ให้ข้อมูลระดับชุมชน จำนวน 15 ราย โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกมาจากการอยู่ในพื้นที่นาน เห็นผลวัดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีหน้าที่รับผิดชอบ ได้รับผลกระทบและความเสียหายต่าง ดังนี้

3.1 ผู้ให้ข้อมูลระดับครัวเรือน ได้แก่ สมาชิกของครัวเรือนทั้งครอบครัวที่ประกอบอาชีพที่หลากหลายโดยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านโคกกลาง ตำบลโนนสัง อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลจากชาวบ้าน โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจงโดยพิจารณาข้อมูลเบื้องต้นจากผู้รู้ ผู้นำในชุมชนที่ให้การแนะนำ ซึ่งเกณฑ์ในการพิจารณาคือ

1. กลุ่มอายุของผู้ให้ข้อมูลจะไม่ได้จำกัดในเรื่องของอายุ เพราะในแต่ละช่วงของอายุย่อมมีแนวทางการในการปรับตัวเพื่อสร้างยุทธศาสตร์ในการดำรงชีพที่แตกต่างกันไป แต่ผู้ให้ข้อมูลต้องอาศัยอยู่ในหมู่บ้านโคกกลางเพื่อสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพราะกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้สามารถให้ของความรู้เกี่ยวกับการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรภายในชุมชนได้

2. วัตถุประสงค์ของการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรภายในชุมชนของหมู่บ้านโคกกลางนั้นจะแยกพิจารณาเป็นสองประเด็นหลัก ก็คือ การดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรภายในชุมชนเพื่อการบริโภคเพียงอย่างเดียวและการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรภายในชุมชนเพื่อการค้าขาย

3.2 ผู้ให้ข้อมูลระดับชุมชน ได้แก่

1. ผู้ให้ข้อมูลระดับชุมชนในหมู่บ้านโคกกลาง ที่สามารถให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชุมชนของหมู่บ้านโคกกลาง ได้แก่ ผู้นำหมู่บ้าน ผู้อาวุโส พระสงฆ์ ซึ่งจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติหมู่บ้าน ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่หมู่บ้าน สภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม อีกทั้งยังให้ข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวกับการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนต่างๆ ได้

2. ประชาชนชุมชน ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้เกี่ยวกับข้อมูลต่างๆ ภายในหมู่บ้าน ซึ่งผู้รู้นี้เป็นกลุ่ม

เดียวกันกับผู้ให้ข้อมูลในระดับชุมชน แต่การสัมภาษณ์จะเน้นเฉพาะประเด็นหลักในการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชน ว่าการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนมีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไร มีการนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ภายในชุมชนมาใช้อย่างไร และมีการสร้างยุทธศาสตร์ในการดำรงชีพภายในชุมชนอย่างไร ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เหล่านี้จะเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ต่อไปในการเก็บข้อมูลระดับครัวเรือน

4. ระยะเวลาในการทำการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นระยะเวลา 1 ปี คือ ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2552 ถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2553 เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างสมบูรณ์และเป็นข้อมูลที่สะท้อนความจริงในการนำมาอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าว

5. เทคนิค วิธีการ และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นใช้วิธีการสัมภาษณ์ (Interview Guide) ที่เน้นความหลากหลายและความครอบคลุมของข้อมูลโดยพิจารณาจากคุณลักษณะในด้านต่าง ๆ ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกันภายในบริบทวิถีชีวิตของคนในชุมชนหรือเป็นการมองความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์นั้นในสิ่งแวดล้อมทั้งหมด โดยเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือ การจดบันทึกภาคสนาม เทปบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูป ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 ประเภทด้วยกัน คือ

5.1 การสัมภาษณ์ในการวิจัยครั้งนี้เน้นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ทั้งในลักษณะการสนทนาแบบกลุ่ม และการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลตามแนวทางการสัมภาษณ์ดังนี้

1) แนวทางการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลระดับชุมชน ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ลักษณะทางกายภาพ (ที่ตั้งอาณาเขตติดต่อ สภาพพื้นที่และการใช้ประโยชน์ที่ดิน แหล่งน้ำที่สำคัญ) ลักษณะทางชีวภาพ (การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์) ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ (การประกอบอาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา การรวมกลุ่ม)

2) แนวทางการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลระดับครัวเรือน โดยการสัมภาษณ์ตัวแทนของครัวเรือนเกษตรกรที่มีวิถีการดำรงชีพจากการทำการเกษตรกรรมและการประมงในบริเวณเขื่อนอุบลรัตน์ ผ่านตามการพิจารณาของเงื่อนไขของผู้ให้ข้อมูลตามที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ คือ กลุ่มอายุของผู้ให้ข้อมูลจะไม่ได้จำกัดในเรื่องของอายุ และอาศัยอยู่ในหมู่บ้านโคกกลางเพื่อสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพราะกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้สามารถให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรภายในชุมชนได้ วัตถุประสงค์ของการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรภายในหมู่บ้านโคก

กลางนั้นจะแยกพิจารณาเป็นสองประเด็นหลัก ก็คือ การดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรภายในชุมชนเพื่อการบริโภคเพียงอย่างเดียวและการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรภายในชุมชนเพื่อการค้าขาย การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง การสั่งสมความรู้และการถ่ายทอดความรู้ในการการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรภายในชุมชน เช่น รูปแบบการดำรงชีพ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางธรรมชาติ และการปรับตัวของชาวบ้านต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไป

3) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยใช้แนวทางในการสัมภาษณ์เดียวกันกับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลระดับครัวเรือน กล่าวคือ การดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรภายในชุมชน การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง การสั่งสมความรู้และการถ่ายทอดความรู้ในการการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรภายในชุมชน เช่น รูปแบบการดำรงชีพ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางธรรมชาติ และการปรับตัวของชาวบ้านต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม มีกลไกทางสังคม เช่น บุคคล กลุ่ม ชุมชน ที่มีส่วนในการสร้างระบบความรู้ที่เป็นแบบแผนในการปฏิบัติของชุมชน โดยเป็นที่ยอมรับทั่วไปของชาวบ้านในชุมชน เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลความรู้ของชาวบ้านว่ามีความรู้ในเรื่องการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรตรงกันหรือไม่อย่างไร

5.2 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยจะทำการสังเกตการณ์โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น งานบุญประจำปี การประชุมร่วมกับชาวบ้านในชุมชน งานประเพณี กิจกรรมชุมชน เป็นต้น ตลอดระยะเวลาที่ผู้วิจัยจะเข้าไปศึกษาในพื้นที่ดังกล่าว เพื่อเฝ้าเรียนรู้และสังเกตการพฤติกรรมของชาวบ้าน ซึ่งจะสามารถทำให้ผู้วิจัยมีความรู้และสามารถสร้างประเด็นคำถามตามพฤติกรรมที่ปรากฏสามารถทำความเข้าใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน

5.3 การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) โดยผู้วิจัยจะเริ่มแรกในการเข้ามาศึกษาภายในพื้นที่เพื่อไม่ให้ผู้ถูกสังเกตการณ์รู้ตัว โดยสังเกตการณ์จากข้อมูลในวิถีชีวิตประจำวัน การดำรงชีพของชาวบ้านภายในชุมชน กิจกรรมทางศาสนาในชุมชน การประกอบอาชีพ รวมถึงปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน สภาพทั่วไปของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยทำในลักษณะสังเกตอยู่ห่าง ๆ เนื่องจากในช่วงแรกผู้ถูกสังเกตอาจเกิดความไม่ไว้วางใจในตัวผู้วิจัยและอาจไม่สามารถให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยได้

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการทำการวิจัยครั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลครบทุกด้านและมีความสมบูรณ์มากที่สุดในการศึกษาเพื่อเรียนรู้การยุทธศาสตร์การค้ารังสีของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบริเวณเขื่อนอุบลรัตน์ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 อย่าง คือ

6.1 การศึกษาค้นคว้าจากข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ซึ่งเป็นการค้นคว้ารายงานการศึกษาและมีการจัดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น เอกสารทางวิชาการ หนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง โดยค้นคว้าจากห้องสมุด หรือสื่อทางอินเทอร์เน็ต เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในเรื่องการทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ที่ผู้วิจัยต้องเข้าไปเป็นแนวทางการศึกษาและเก็บข้อมูล

6.2 การศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยจะใช้วิธีการแบบ Snow Ball ระดับครัวเรือน ระดับชุมชน เข้ามาช่วยเพื่อให้ได้แหล่งข้อมูลและสามารถคัดเลือกตัวผู้ให้ข้อมูลได้ เริ่มต้นจากการเข้าไปเก็บข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับประวัติหมู่บ้าน โศกกลาง ชั้นแรกในการเดินทางเข้าพื้นที่ผู้วิจัยจะเดินทางเข้าไปในหมู่บ้าน โดยการเข้าไปทำความรู้จักคุ้นเคยเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลในชุมชน โดยผู้วิจัยเลือกที่จะไปสอบถามเพื่อทำความรู้จักจากการปฏิสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้รู้และผู้นำกลุ่มต่างๆ ในระหว่างการสร้างการปฏิสัมพันธ์ที่ผู้วิจัยจะพยายามเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับชาวบ้านเพื่อให้เกิดความคุ้นเคยเมื่อเกิดความคุ้นเคยซึ่งกันและกันแล้วผู้วิจัยจะแนะนำตัวเองว่าเป็นใครมาจากไหน มาทำอะไร และชาวบ้านจะได้อะไร และเมื่อเกิดความมั่นใจว่าสามารถสร้างความไว้วางใจได้แล้ว จึงเริ่มทำการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องการโดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการถามคำถามแก่ผู้รู้และสมาชิกในครอบครัว เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการเพื่อนำมาวิเคราะห์และอธิบายการจัดการความรู้ ในเรื่องการค้ารังสีของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบริเวณเขื่อนอุบลรัตน์ โดยในการสัมภาษณ์ต้องให้เกียรติและจะต้องมีความจริงใจอย่างเสมอต้นเสมอปลายตลอดจนจบสิ้นการสัมภาษณ์ เมื่อข้อมูลไม่สมบูรณ์และต้องการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมผู้วิจัยจะต้องทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้ให้ข้อมูลกับนักวิจัยเพื่อสะดวกต่อการกลับมาสัมภาษณ์อีกครั้ง

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่เก็บมาจากวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เมื่อเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและจากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมและแบบมีส่วนร่วมแล้ว ผู้วิจัยจะต้องตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลเมื่อพบข้อมูลที่ยังไม่ครบถ้วน ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ผู้รู้รายอื่น ๆ เพิ่มเติม หลังจากการวิเคราะห์ข้อมูลแล้วจะเปรียบเทียบข้อมูลกับส่วนอื่น ๆ มีการแยกและจัดระเบียบข้อมูลให้เป็น

หมวดหมู่เพื่อเปรียบเทียบหาความเหมือนของข้อมูลหรือความแตกต่างของข้อมูลแล้วจึงเปรียบเทียบวิเคราะห์ระหว่างข้อมูลแต่ละหมวด และหาความสัมพันธ์ทั้งระบบ โดยใช้ทฤษฎีเป็นแนวทางในการอธิบายปรากฏการณ์และสรุปตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยจึงมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

7.1 การวิเคราะห์รายวัน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในแต่ละวัน สิ้นสุดลง ผู้วิจัยจะนำข้อมูลเหล่านั้นมาตรวจสอบโดยการเขียนจัดหมวดหมู่เพื่อตรวจสอบหาความสมบูรณ์ทุกวัน หากมีข้อมูลบางส่วนที่ตกหล่นจากการเก็บข้อมูลผู้วิจัยก็จะสามารถทราบและนำเอาคำถามนั้นที่ตกหล่นไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้อีกเพิ่มเติม ในกรณีที่มีความขัดแย้งของข้อมูลผู้วิจัย จะทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลรายอื่นเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องแม่นยำและสมบูรณ์ของข้อมูล

7.2 การวิเคราะห์ข้อมูลรวม เป็นการวิเคราะห์หลังจากที่เก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จสิ้นแล้ว โดยอาศัยข้อมูลในจากการวิเคราะห์รายวันแล้วนำมาจัดหมวดหมู่ เปรียบเทียบความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ โดยใช้วิเคราะห์ตามแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้เป็นแนวทางเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ การถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

8. การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้วิธีการนำเสนอด้วยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่อเป็นการอธิบายข้อเท็จจริงที่ค้นพบในการศึกษาเรื่องยุทธศาสตร์การดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบริเวณเขื่อนอุบลรัตน์ ดังนั้นในการนำเสนอข้อมูลเพื่อให้ได้ความชัดเจนในการอธิบายข้อมูล ผู้วิจัยจึงใช้ตาราง แผนที่และรูปภาพประกอบการอธิบายผลการวิจัยดังกล่าวให้ชัดเจนยิ่งขึ้นด้วย